

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Rodinná mediace v České republice

Bakalářská práce

Autor:	Monika Beranová
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce K-SPB
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Monika Beranová
Studium:	U1421
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název bakalářské práce:	Rodinná mediace v České republice
Název bakalářské práce AJ:	The family mediation in the Czech Republic

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá rodinnou mediací v České republice. Teoretická část práce obsahuje obecné vysvětlení pojmů manželství, rodina, rozvod a dále charakterizuje pojem mediace a její právní úpravu. Výzkumná část práce se zabývá otázkou, zda mediace může dospět k lepším výsledkům v rodině při řešení rodinného rozvratu než soud, kdy základním pramenem pro řešení této otázky bude náhled odborníků, kteří v této sféře pracují. Bude použita kvalitativní výzkumná strategie, polostrukturované rozhovory.

HOLÁ, Lenka. Mediace v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace v České republice. Praha: Leges, 2014. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora. Vyd. 1 Praha: Portál, 2012. HOLÁ, Lenka, Lenka WESTPHALOVÁ, Anna KOVÁČOVÁ, Ondřej SPÁČIL. Rodinná mediace v České republice. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014. ČUHELOVÁ, Kateřina a Ondřej ŠMÍD. Mediace v některých rodinně-právních věcech de lege ferenda. Právní fórum. 2012, 9(5), s. 176-186. DOLEŽALOVÁ, Martina. Právní aspekty mediace. Právo a rodina. 2006, 8(11), s. 9-13. HLADÍKOVÁ, Irena. Prvky prevence a "přátelského" řešení rodinně právních konfliktů. Soudce. 2008, 10 (7-8), s. 46-51.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální práce a sociální politiky, Ústav sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.
Oponent:	doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	4.12.2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Rodinná mediace v České republice*“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, jsem citovala a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Jaroměři dne 24. 3. 2017

Monika Beranová

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Lucii Smutkové, Ph.D., která byla vedoucí této bakalářské práce, za odborné vedení práce, ochotu, vstřícnost, cenné rady, připomínky a metodické vedení při zpracování této bakalářské práce.

Abstrakt

BERANOVÁ, Monika. *Rodinná mediace v České republice*. Hradec Králové, 2017. 53 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Bakalářská práce se zabývá významem rodinné mediace v České republice. Cílem teoretické části je podat výklad o rodinné mediaci. Rodinná mediace je v literatuře uváděna také jako jedna z metod sociální práce. Teoretická část práce obsahuje obecné vysvětlení pojmů rodina, manželství, rozpad vztahů, charakterizuje pojem mediace, kde jsou rozepsány jednotlivé fáze a principy mediačního řízení a jsou zde také vysvětleny hlavní úkoly mediátora. Další oddíl teoretické části pojednává o právní úpravě týkající se rodinné mediace v České republice. Celý mediační proces je založen na principu dobrovolnosti a důvěrnosti.

Praktická část práce se zabývá otázkou, jak pracovníci OSPOD vnímají praxi rodinné mediace, respektive dílčími otázkami, které mají za úkol zjistit, jak je mediace v dnešní praxi využívána v řešení rodinných sporů, jaké jsou dopady mediace na tuto problematiku a jaká je činnost soudů v rámci rodinných sporů ve vztahu k mediaci.

Klíčová slova: Rodina, konflikt, mediace, rodinná mediace, OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrana dětí)

Abstrakt

BERANOVÁ, Monika. *The family mediation in the Czech Republic*. Hradec Králové, 2017. 53 p. Bachelor thesis. University of Hradec Králové, Institute of Social work. Leader of the Bachelor thesis: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

The bachelor thesis deals with the importance of the family mediation in the Czech Republic. The aim of the theoretical part is to give an interpretation of the family mediation. The family mediation is shown in the literature as one of the methods of social work. The theoretical part of the thesis contains the general explanation of terms such as marriage, family or divorce. It describes the term mediation, particular phases and principles of mediation proceedings and explains the main tasks of a mediator. The last section of the theoretical part discusses legislation relating to the family mediation in the Czech Republic. The whole mediation process is based on the principle of voluntariness and privacy.

The research part of the thesis deals with the question, how workers of OSPOD perceive practice of family mediation, respectively its partial questions, tasked to find out how is mediation of current practice used in family disputes, what are impacts of mediation on this issue and what is the work of the court in the context of family dispute in relation on mediation.

Key words: Family, conflict, mediation, family mediation, OSPOD (Socio-legal child protection department)

Obsah

Úvod.....	9
1 Rodinné konflikty	11
1.1 Rodina	11
1.2 Manželství.....	12
1.3 Rozvod	13
1.4 Konflikt	14
1.4.1 Dělení konfliktů	14
1.4.2 Způsoby řešení konfliktu	15
2 Rodinná mediace.....	17
2.1 Mediace obecně.....	17
2.2 Účastníci mediace	18
2.3 Rodinná mediace.....	18
2.4 Rozvodová mediace	18
2.5 Vhodné a nevhodné situace pro mediaci.....	19
2.6 Mediátor	19
2.6.1 Hlavní úkoly mediátora	20
2.7 Principy mediace	21
2.8 Mediační proces	22
2.9 Výhody mediace a nevýhody mediace.....	23
2.10 Fáze mediace	24
3 Legislativní zakotvení mediace v České republice.....	26
3.1 Právní úprava rodinné mediace.....	26
3.2 Orgán sociálně právní ochrany dětí.....	27
3.3 Úloha sociálního pracovníka.....	28
4 Metodika výzkumného šetření.....	32
4.1 Metody výzkumu	32
4.2 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření.....	32
4.3 Transformační tabulka	33
4.4 Kvalitativní výzkum.....	34
4.5 Etika a rizika výzkumu.....	35
4.6 Výzkumné metody	35
4.7 Soubor respondentů.....	36
5 Analýza a interpretace výsledků	37
5.1 Interpretace dílčího cíle 1:.....	37
5.2 Interpretace dílčího cíle 2:.....	40

5.3	Interpretace dílčího cíle 3:.....	43
6	Závěrečné shrnutí praktické části	45
	Závěr	46
7	Seznam použité literatury	48

Úvod

Při výběru bakalářské práce jsem uvažovala nad tím, jaká oblast sociální práce by mě zajímala a jaké sociální skupině (problému) bych se chtěla věnovat. Při hledání tématu mě velice zaujala problematika rodinné mediace v České republice.

Pojem mediace není v České republice příliš známým pojmem. Mediace je alternativní mimosoudní řešení sporů a konfliktů, které je zaměřeno na zprostředkování dohody mezi oběma stranami. (Holá, a kol., 2013, s. 17) Konflikty, které vznikají v rodině, patří k emocionálně nejnáročnějším. Pro každého z nás je těžké řešit jakýkoliv konflikt, natož konflikt, který vzniká s blízkou osobou. Jedno z možných východisek je použití rodinné mediace. Rodinná mediace se zabývá řešením konfliktů vzniklých ve vzájemném soužití členů rodiny. (Holá a kol., 2014, s. 107-108)

Svým klientům rodinná mediace nabízí zpětnou vazbu, přirozenější průběh řešení konfliktů, důstojné jednání, příjemné prostředí, vzájemnou komunikaci, spolupráci mezi klienty a mediátory a také snahu být nestranným ke všem účastníkům sporu. Osoba, která pomáhá účastníkům sporu řešit jejich konflikt, se nazývá mediátor. Jeho úlohou je, aby se klienti shodli na řešení konfliktu, tedy nalezení vzájemného kompromisu a toto řešení bylo přijatelné pro obě strany.

Rodinná mediace je dnes na odborné úrovni zpracována ve značném množství publikací. Drtivá většina těchto publikací se zabývá teoretickou stránkou mediace, právní úpravou, a co se týče praktické části mediace, tak popisuje především mediační proces. Nicméně v těchto publikacích, dle mého názoru, chybí zhodnocení praktických výsledků mediace v porovnání s běžnou soudní praxí řešení sporů. Co je dle mého názoru důležité, je nejen teoretický výzkum mediace, ale i reflexe jejich výsledků v praxi s ohledem na případnou úpravu legislativy v této oblasti.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jak pracovníci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále též „OSPOD“) vnímají praxi rodinné mediace. Dílčí cíle bakalářské práce potom jsou, zjistit, jak je využívána rodinná mediace jako způsob řešení rodinných sporů z pohledu pracovníků OSPOD, dále zjistit, jak pracovníci OSPOD hodnotí dopady mediace v rámci řešení rodinných (rozvodových) sporů a zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají činnost soudů v rámci rodinných (rozvodových) soudních sporů ve vztahu k mediaci. Pro dosažení výše uvedených cílů jsem zvolila výzkumnou

strategii kvalitativního výzkumu, který byl prováděn metodou polostrukturovaného rozhovoru.

Bakalářskou práci jsem rozdělila na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsem se zaměřila na pojem mediace, dále se zabývám pojmy souvisejícími – mediátorem, rodinnou mediací, jejími cíli a průběhem celého procesu mediace. Praktická část práce se zabývá otázkou, jak pracovníci OSPOD vnímají praxi rodinné mediace.

Při zpracování této bakalářské práce jsem vycházela z řady publikací. Tomuto tématu se nejvíce věnuje především Lenka Holá. Tato autorka vydává odborné publikace, které se mediací zabývají podrobněji. Mezi další autory, kteří se zabývají mediací, patří Jiří Plamínek, Michal Malacka, Tatjana Šišková, Sabina Nováková a další.

Na Univerzitě Hradec Králové se ve svých bakalářských pracích zabývaly mediací například Marta Kolaříková s názvem bakalářské práce *Mediace jako způsob řešení konfliktů (využití mediace při řešení opatrovnických sporů mezi rodiči)*, (2010), Markéta Černá s názvem *Krize, konflikty a mediace jako způsob řešení partnerských, manželských a rodinných vztahů* (2005) a Michaela Kloučková – *Rodinná mediace jako jedna z variant řešení konfliktů v rodině* (2012) a další.

1 Rodinné konflikty

Tato kapitola definuje základní pojmy, které souvisí s cíli této práce, jako je rodina, manželství, rozvod, konflikt. Seznámení s těmito teoretickými pojmy je důležitým základem pro praktickou část, která s těmito pojmy dále pracuje.

1.1 Rodina

Jedním ze základních pojmů souvisejících s rodinnou mediací je rodina, která je charakterizována v následujících odstavcích.

V odborné literatuře je rodina definována jako skupina osob navzájem spjatých manželstvím, příbuzenskými vztahy, nebo adopcí, kteří spolu dlouhodobě žijí a jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Rodina je skupina osob, která je spojená přímým příbuzenstvím. (Giddens, 2013, s. 308) Mezi jednotlivými členy rodiny vznikají vztahy a zároveň i vazby. Dospělí členové rodiny na sebe berou zodpovědnost za děti. Z psychologického pohledu je rodina vnímána jako sociální skupina. Kniha – „*Aplikovaná sociální psychologie*“ uvádí čtyři základní funkce rodiny:

- funkce reprodukční – plození potomků,
 - funkce materiální – hmotné zajištění členů rodiny,
 - funkce výchovná – výchova dítěte a poskytnutí základní orientace v okolním světě,
 - funkce emocionální – poskytnutí citového zázemí pro členy rodiny.
- (Výrost, 1998, s. 325)

Rodina je dle autora „*jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti obecně.*“ (Výrost, 1998, s. 155)

Pro úplnost uvádím základní rysy rodiny dle Hrušákové, která za ně považuje především společné soužití, osobní i majetkové společenství. (Hrušáková, Králíčková, Westphálová a kol., 2014, s. 4) Autorka dále uvádí, že legislativa chápe rodinu

především jako vztah rodič – dítě, neboť právní úprava rodičovství není vázána na existenci manželství. (Hrušáková, Králíčková, Westphálová a kol., 2014, s. 4) Rodina plní ve společnosti nenahraditelné funkce, jak uvádím výše, funkce reprodukční, biologická, ekonomická, socializační atp.

1.2 Manželství

Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví zákon. Manželství je definováno v ustanovení § 655 zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“). V následujících ustanoveních tohoto zákona jsou upraveny konkrétní podmínky vzniku, trvání a zániku manželství, včetně vzájemných práv a povinností manželů. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí, vzájemná podpora a pomoc. Účelem manželství však může být i psychologická podpora, vzájemná podpora sociální, či naplnění určitých ekonomických zájmů.¹ Budeme-li uvažovat o určitých definičních znacích manželství, hovoříme o trvalosti vztahu mezi mužem a ženou – tedy trvalost a vztah dvou osob odlišného pohlaví. (Melzer, Tégl a kol., s. 2016, s. 4) Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství (dále jen „snoubenci“), že spolu vstupují do manželství.²

V České republice je možné uzavřít manželství ve dvou formách. Jedná se o sňatek v církevní formě a sňatek ve formě občanské. Zajímavá je forma sňatku církevního, kdy snoubenci uzavřením manželství vstupují pod regulaci občanského zákoníku, ale také pod regulaci církevního práva, nejčastěji Codex iuris canonici. (Melzer, Tégl a kol., s. 2016, s. 12) Zajímavý je v této souvislosti i pohled těchto dvou systémů na rozlučitelnost manželství.

Zatímco předpokladem pro zánik manželství ve formě rozvodu je v systému občanského sňatku uváděna podmínka hlubokého, trvalého a nenapravitelného rozvratu, je manželství církevní nerozlučitelné a dle kanonického práva jej nemůže žádná lidská moc rozloučit. Nicméně cílem této práce jsou otázky související s rozvratem a rozpadem rodiny, tudíž uvádím církevní formu manželství pouze ze systematických důvodů.

¹ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku

² Ustanovení § 656 občanského zákoníku

Manželství může zaniknout:

- smrtí některého z manželů – manželství zaniká přímo na základě zákona, a to k okamžiku úmrtí jednoho z manželů,
- prohlášením jednoho z manželů za mrtvého – manželství zaniká rozhodnutím příslušného orgánu (soudu), který v rámci svého rozhodnutí určí den, který je pokládán za den smrti člověka, tímto dnem zároveň zaniká i manželství,
- rozvodem – vzhledem k významu rozvodu pro tuto práci je rozvodu věnována další podkapitola,
- změnou pohlaví – při změně pohlaví jednoho z manželů, tedy provedením zdravotního zákroku, zaniká manželství obdobně jako u smrti jednoho z manželů přímo na základě zákona a není tedy k jeho zániku třeba žádného soudního rozhodnutí.

1.3 Rozvod

Rozvod manželství je jediný způsob zániku manželství za života obou manželů. Základní právní úprava rozvodu (§ 754 a násl. Občanského zákoníku) vychází z toho, že soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Přitom soud bere v úvahu příčiny rozvratu manželství (tzv. sporný rozvod).

Občanský zákoník zná i možnost tzv. smluveného rozvodu (§ 757 občanského zákoníku). (Hendrych a kol., 2009, s. 1481) Smluvený rozvod oproti „klasickému“ rozvodu představuje jakousi dohodu manželů o ukončení manželství, která je předkládána soudu, který oproti klasickému rozvodu již nezjišťuje příčiny a existenci rozvratu manželství. Rozvodem manželství zanikají osobní práva a povinnosti manželů, která pro ně doposud z manželství vyplývaly.

Muž a žena mají v manželství stejné povinnosti a stejná práva. Každý z manželů přispívá na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti. Manželé jsou povinni spolu žít, být si věrní, pomáhat si, podporovat se a utvářet zdravé rodinné jádro a prostředí, ve kterém budou pečovat o děti a ty budou šťastně vyrůstat. Všechna uvedená práva a povinnosti rozvodem zanikají a zaniká i vyživovací povinnost mezi manžely.

Jednou ze základních zásad rodinného práva je, že mají-li manželé nezletilé dítě/děti, nemůže být díky tomu toto manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem tohoto dítěte/dětí. (Hendrych a kol., 2009, s. 1481) Podmínkou, aby manželství mohlo být rozvedeno, je rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Dokud toto rozhodnutí nenabude právní moci, tak manželství nelze rozvést. Soud určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jakou částkou výživného má druhý rodič přispívat na jeho výživu.

1.4 Konflikt

Konflikt mezi lidmi znamená střet protichůdných názorů, potřeb či postojů. Každý z nás se během svého života dostane do konfliktu. Mezi nejvíce zranitelné konflikty patří ty, které vznikají v rodině. Rodina a konflikt jsou předmětem mediačního procesu. Mediace je považována za metodu řešení konfliktu prostřednictvím komunikace. K tomu jsou používány různé komunikační techniky. (Holá, 2011, s. 44) Z právního hlediska se jedná o konflikty vyplývající z rodinně právních vztahů.

V současné době konfliktů v rodině přibývá. Téměř v každé rodině se setkáme s ostrými mezigeneračními hádkami. Pokud však nedojde k usmíření mezi rozhádanými členy rodiny, tak hrozí rozpad celé rodiny.

Neshody v rodině narušují její fungování a vážně ovlivňují členy rodiny. Konflikty s blízkou osobou sebou nesou řadu emocí. Mezi tyto emoce patří například úzkost ve smyslu smutku, skleslosti a bezzájmovosti. (Nakonečný, 2000, s. 224) Konflikt mezi manželi má velmi negativní vliv na dítě. (Roberts, 2008, s. 11)

1.4.1 Dělení konfliktů

Autorka Lenka Holá považuje dělení konfliktů za důležitý nástroj lidského poznání.

Konflikty rozděluje podle: (Holá, 2003, s. 10-11)

- Počtu zúčastněných osob – ty dále rozděluje:
 - a) intrapsychické konflikty = intrapersonální – jedná se o vnitřní osobní konflikty jedince,
 - b) interpersonální konflikty = párové, dyadické – jedná se o konflikty mezi dvěma osobami,

- c) skupinové konflikty – vznikají uvnitř skupiny,
- d) meziskupinové konflikty – probíhají mezi dvěma a více skupinami, jedná se i o konflikt jedince s cizí skupinou.
- Psychologické charakteristiky střetávajících se tendencí
 - a) konflikty představ – dochází k nim, pokud se střetnou prvky našeho vnímání,
 - b) konflikty názorů – hodnocení skutečnosti, k takovému konfliktu dojde, pokud dva lidi mají různé výchozí informace,
 - c) konflikty postojů – střet odlišných tendencí v jednání, postoj obsahuje kladné nebo záporné hodnocení daného jevu,
 - d) konflikty zájmů – dochází k nim, pokud člověk usiluje o uspokojení svých potřeb.
- Další používaných kategorií:
 - a) podle předmětu sporu – ten ovlivňuje do značné míry účastníky sporu a způsob jejich jednání,
 - b) podle věku zúčastněných osob – děti, dospívající, dospělí, staří,
 - c) generační konflikty – jedná se o střet názorů starší a nové generace.

1.4.2 Způsoby řešení konfliktu

Řešení konfliktu a sporu pojímá širokou škálu technik a postojů. Je důležité, aby si jednotlivé strany konfliktu vzájemně důvěřovaly a aby obě strany měly zájem konflikt ukončit. Mezi možnosti řešení konfliktu patří vzájemná spolupráce a komunikace mezi klienty. Rozhádané rodině může pomoci sociální pracovník, který jim může doporučit mediaci, která je v dnešní době další cestou řešení konfliktů. Hlavní osobou, která reguluje celý proces mediace, je mediátor. Mediátoři usnadňují a zprostředkovávají dohodu mezi jednotlivými stranami. (Plamínek, 2012, s. 42)

Třídění způsobů, jak řešit konflikt: (Holá, 2003, s. 19-20)

- spontánní řešení konfliktů – techniky vyrovnávání se zátěží, patří sem: agrese, únik, egocentrismus, regrese, fixace, disociace, projekce, represe, negativismus atd.,
- záměrné řešení konfliktů – účastníci konfliktu nebo další nezúčastněné osoby převzou iniciativu k ukončení a zvládnutí konfliktní situace. Může mít dvě podoby:

- a) řešení účastníky konfliktu,
- b) řešení konfliktu další nezúčastněnou osobou.

2 Rodinná mediace

Tato kapitola provádí teoretické vymezení zkoumané oblasti – rodinné mediace a čtenáře seznamuje s předmětem výzkumu. Problematika, která je uvedena v této kapitole je dále v praktické části předmětem samotného výzkumu.

2.1 Mediace obecně

Slovo mediace pochází z latinského původu slova *mediare* = zprostředkovat a slova *mediation* = zprostředkování. (Holá, 2013, s. 17) Jedná se o jednu z forem alternativního mimosoudního řešení konfliktů. Účastníkům sporů pomáhá k odstranění překážek v komunikaci a snaží se dosáhnout zmírnění napětí mezi stranami sporu. Mezinárodní asociace sociálních pracovníků a Mezinárodní asociace škol sociální práce vymezují pojem mediace jako „... *profesi podporující změny, řešení problémů v oblasti mezilidských vztahů a umožňují lidem zvyšovat kvalitu jejich životů*“. (Holá, 2013, s. 122)

Mediace vede klienty od negativních zážitků, které byly příčinou konfliktu k pozitivním myšlenkám. Mediace pracuje s konflikty, potřebami, emocemi a zájmy. Je důležité, aby při mediaci došlo k naplnění zájmů, cílů a potřeb všech zúčastněných stran, aby došlo k vzájemné mediační dohodě. Tato mediační dohoda klade větší důraz na zájmy a potřeby stran než na právní stránku sporu. Typickým příkladem mediace, která pracuje s emocemi, jsou rodinné spory. Konfliktní strany mohou kdykoli od mediačního procesu odstoupit.

Cílem mediace je dosažení vzájemného porozumění, nalezení dohody a konstruktivní možnosti řešení konfliktu, a to co nejpřijatelnější cestou pro obě strany. Na konci mediačního procesu nikdo nenesení statut vítěze či poraženého. Obě konfliktní strany získávají po zprostředkované dohodě výhru. Mezi základní metody mediace patří smířování, smířčí poradenství, rodinné poradenství apod.

Jako nástroj sociálně právní ochrany a soudnictví ve věcech mládeže se používá mediace na ochranu dětí. Za účasti členů rodiny a dalších zainteresovaných subjektů je společně hledáno řešení, které odstraní krizovou situaci v rodině. Do mediace na ochranu dětí jsou zapojeni rodiče, sociální pracovníci, zákonní zástupci, státní zástupci, psychologové, pěstouni, potenciální adoptivní rodiče, dítě/děti, příp. další odborníci v práci s rodinou. (Holá a kol., 2014, s. 109)

2.2 Účastníci mediace

Jednotlivými účastníky mediace jsou:

- klienti
 - osoby, které řeší konflikt
 - v rodinné mediaci – členové rodiny, kteří jsou konfliktem dotčeni (za účastníky se považují i děti),
- mediátor
 - osoba, která zprostředkovává komunikaci mezi klienty a snaží se s nimi dosáhnout vzájemného smíření
 - nestranná osoba vázaná mlčenlivostí,
- zástupci klientů
 - právní zástupci, kteří zastupují klienty při procesu mediace,
- konzultanti
 - osoby poskytující odborné informace klientům či mediátorovi,
- jiní odborníci či instituce,
- osoby konfliktem a jeho řešením dotčené nepřímo
 - např.: příbuzní, kamarádi, spolužáci (Holá, 2011, s. 82-84)

2.3 Rodinná mediace

Rodinná mediace se zabývá řešením konfliktů vzniklých ve vzájemném soužití členů rodiny. (Holá a kol., 2014, s. 107-108) Rodinná mediace je svým způsobem specifická v tom, že zasahuje do poměrně soukromé a důvěrné oblasti, jakou bezesporu rodinný život je. Proto je nutné, aby mediátor přistupoval při řešení problému v rodině citlivě, taktně, ale přesto s dostatečnou otevřeností, jak uvádí Sobotková. (Holá a kol. 2013, s. 88)

Úkolem mediace je dle mého názoru nejenom řešení problémů souvisejících s rozpadem vztahů rodičů, partnerů atp., nýbrž řešení širší škály problémů – předcházení konfliktům a rodinným dysfunkcím.

2.4 Rozvodová mediace

Oproti rodinné mediace je rozvodová mediace zaměřena již na konkrétní problém rodiny, tedy se uplatňuje v souvislosti s rozvodem manželství, a to jak před rozvodem,

při i po něm. (Holá a kol., 2014, s. 107-108) Lze tedy shrnout, že rozvodová mediace je již jakousi konkrétnější metodou řešení konfliktu v rodině, který vyústí v rozvod manželství a pokouší se řešit problémy s rozvodem spojené, tedy především ochranu zájmu nezletilých dětí, vypořádání majetku manželů atd.

Dle Lenky Holé lze na rozvod manželství z pohledu rozvodové mediace pohlížet dvěma způsoby:

- pohledem sociálně psychologickým, ten chápe rozvod jako vyústění dlouhodobého konfliktu mezi oběma partnery,
- pohledem právním, dle kterého je rozvod manželství právním institutem, jak bylo uvedeno výše a mediace musí právní úpravu v této oblasti respektovat a dodržovat. (Holá a kol. 2014, s. 108)

2.5 Vhodné a nevhodné situace pro mediaci

Vhodné situace pro mediaci nastávají za předpokladu, že strany jsou ve vzájemném vztahu, strany, které jsou závislé na vyřešení sporu, jelikož obě zapříčinily vznik konfliktu, strany a ani jejich právní zástupci nezastávají názor, že ve sporu musí nutně zvítězit, strany, které souhlasí s účastí mediace, strany, které mají zájem na společné dohodě.

Nevhodné situace pro mediaci potom jsou především, když jedna ze stran musí nutně zvítězit nad druhou, případy vyhrožování, jedna ze stran není ochotna předávat relevantní informace, strany jsou pasivní, mediátor má předsudky k některé ze stran, nebo je jinak zaujatý.

2.6 Mediátor

Mediátor je třetí osobou, která asistuje u řešení konfliktů a prostřednictvím komunikace s oběma stranami vede k co nejrychlejšímu a nejefektivnějšímu překonání překážek při hledání řešení, které je pro obě strany přijatelné. Mediátor by měl být nestranný, neutrální a nezávislý, školený profesionál s odbornými znalostmi a zkušenostmi. Strany se mohou s mediátorem setkávat odděleně nebo společně, nejčastěji se však setkávají za účasti obou stran sporu. (Veteška, 2015, s. 133)

Během setkání s mediátorem mohou jednotlivé strany vyjadřovat svoje emoce. Mediátoři nemohou konfliktní strany do ničeho nutit a musí je nechat rozhodnout se

svobodně a dobrovolně dle svého uvážení, ale celý proces vyjednávání směřují požadovaným směrem. V rozvodové mediaci působí mediátor jako obhájce dítěte/děti a informuje rodiče o jeho psychickém vývoji, dále zastupuje zájem dítěte/děti, snaží se mu vytvořit bezpečí a ochraňuje jeho potřeby.

Mediátor při mediaci používá techniku aktivního naslouchání a techniku „přerámcování“ – technika, která obrací pozornost od pozičních výroků k zájmům a potřebám zúčastněných stran. (Matoušek, 2008, s. 142) Podle mého názoru patří mezi hlavní výhody spolupráce s mediátorem lidský přístup, schopnost vyjednávat a uklidňovat, schopnost komunikace s oběma účastníky konfliktu, zmírňování a usměrňování výroků, ale také sledování mimoslovní komunikace a gest jednotlivých stran.

Dále při své práci mediátor používá vizuální prostředky, tabule s otáčecími listy papíru a barevné fixy. Za použití těchto nástrojů mediátor zaznamenává předměty jednání a návrhy účastníků k jednotlivým předmětům jednání. Tyto záznamy slouží jako podklady k sepsání klientské dohody. (Matoušek, 2008, s. 142)

2.6.1 Hlavní úkoly mediátora

Na začátku mediace by měl mediátor:

- informovat klienty, jak celý proces mediace bude probíhat,
- seznámit je s principy mediace, postupem mediačního procesu a rolí mediátora.

Během mediačního procesu by měl mediátor:

- usnadnit komunikaci – tomu předchází aktivní naslouchání,
- být odpovědný za průběh a celý mediační proces,
- shromažďuje informace o daném případě a analyzuje je,
- snaží se pomoci s vytvořením a sepsáním dohody. (Matoušek, 2008, s. 142)

2.7 Principy mediace

Pokud má být mediace účinná, tak je zapotřebí, aby byly dodržovány její základní principy a samozřejmě, aby byla prováděna v souladu se zákonem.³

Jeden ze základních principů rodinné mediace je postaven na faktu, že většina rozvádějících se manželů má snahu zůstat kompetentními rodiči – díky tomu lze oddělit konfliktní partnerskou rovinu od rodičovské roviny. (Holá, 2011, s. 180)

Mezi další mediační principy se považují:

- dobrovolnost,
- důvěrnost a důvěra,
- nestrannost a neutralita,
- svoboda rozhodování,
- převzetí zodpovědnosti,
- orientace na budoucnost. (Holá, 2003, s. 37-44)

Dobrovolnost

Každá strana by do mediace měla vstupovat ze své vlastní vůle. Aby se v mediaci docílilo správných výsledků – tedy ke vzájemné spokojenosti obou stran, jednotlivé strany musí dobrovolně spolupracovat. Tato spolupráce musí být, jak s druhou stranou, tak i s mediátorem.

Důvěrnost a důvěra

Je důležité, aby informace, které jsou řešeny během mediace, byly sděleny jen osobám, které k tomu jsou oprávněny, a byla dodržena diskrétnost.

Důvěra znamená vztah spoléhání na druhé lidi. V našem případě se tedy jedná o důvěru mezi jednotlivými stranami a mediátorem navzájem.

Nestrannost a neutralita

Je důležité, aby mediátor zůstal nestranný a s oběma účastníky jednal rovně. Pokud mediátor nedokáže vést proces nestranně, má právo přerušit a odstoupit od

³ zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci) ve znění pozdějších předpisů

projednávaného konfliktu. Za této situace je mediátor povinen informovat klienty o možných důvodech podjatosti⁴.

Mediátor musí být také neutrální – měl by spolupracovat s oběma klienty, měl by respektovat názory a postoje stran, neměl by být na straně žádného klienta, neměl by prosazovat vlastní názor. (Matoušek, 2008, s. 140)

Svoboda rozhodování

Během mediace je klientům navrženo několik možných řešení sporů a je jim ponechána svoboda rozhodnutí o možném navrhnutém řešení.

Převzetí zodpovědnosti

V průběhu jednání mediace jsou klienti zodpovědní za samotný způsob řešení a kontrolují neutralitu a spravedlnost mediátora. Na druhou stranu mediátor má zodpovědnost za procesní řízení mediace.

Orientace na budoucnost

Je důležité, aby si klienti uvědomili následky, které vznikly a byly zapříčiněny jejich minulostí. Po zamyšlení nad touto minulostí, by se klienti měli ponaučit z toho, co udělali špatně nebo co v určité situaci nefungovalo.

2.8 Mediační proces

Mediační proces je strukturovaný a neformální. Jeho cílem je dosáhnout dohody mezi jednotlivými stranami sporu. Mediační jednání probíhá obvykle po dobu dvou až tří hodin. Ve většině případů je zapotřebí více než jedno mediační jednání, aby došlo k uzavření dohody. Každá strana má možnost kdykoliv mediaci ukončit.

Mediační proces může být rozdělen do několika podobných či úplně jiných fází. Důležité ale je, že jejich struktura zůstává vždy přibližně totožná. První krok k mediaci uskutečňuje tzv. iniciátor – jedna ze stran, popř. obě strany. (Veteška, 2015, s. 110) Dalším krokem je přípravná fáze, ve které se iniciátor domlouvá s druhou stranou tzv. respondentem, zda má zájem se zúčastnit mediačního procesu.

Rodinná mediace řeší konflikty, které vznikly ze vzájemného soužití členů rodiny. Příkladem jsou rozpory ve výchově dětí, správa financí, společného majetku a za

⁴ Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)

nejpočetnější skupinu rozporů se považují konflikty spojené s předrozvodovým a porozvodovým vyrovnáním, péčí o dítě a majetkovým vyrovnáním. V rodinné mediaci se preferuje mediace společná, kde se strany naučí mezi sebou komunikovat a neohrožovat tím dítě, které díky tomu prožije bezpečné dětství.

2.9 Výhody mediace a nevýhody mediace

Mezi základní výhody mediace patří:

- je rychlejší než soudní řízení,
- dohoda, která je uzavřená v rámci mediace, lépe vyhovuje potřebám a zájmům účastníků,
- po skončení mediace vztahy mezi stranami nejsou tak narušené a mohou se i dokonce zlepšit,
- 60-70 % mediačních případů končí uzavřením mediační dohody – vysoká úspěšnost,
- celý proces je neverejný a zachovává se důvěrnost, mlčenlivost a soukromí,
- hledání dobrého řešení pro všechny strany sporu,
- při neúspěchu je zachováno právo domáhat se práv a oprávněných zájmů soudní cestou.⁵

Mezi hlavní nevýhody řadíme:

- malá informovanost lidí,
- neexistuje přímá vykonatelnost výsledné dohody,
- finanční náročnost.

⁵ Mediace Turoňová, Výhody mediace [online]. [cit. 8.2.2017] Dostupné na: <http://www.mediaceturonova.cz/vyhody-mediace>

2.10 Fáze mediace

Autorka knihy *Mediace v teorii a praxi* Lenka Holá rozděluje mediační proces na tyto fáze: zahájení mediace, získání informací, porozumění zájmům, hledání řešení, vytváření a sepsání dohody, závěrečné slovo. (Holá, 2011, s. 119)

Zahájení mediace

Do zahajovací fáze se řadí fáze přípravná, při které je důležité, aby jednotlivé strany konfliktu požádaly či souhlasily s mediací a aby mediátor souhlasil s tím, že bude mediovat – tzn.: Mediátor musí zvážit vhodnost mediace. V přípravné fázi se domlouvá termín a místo prvního sezení a příp. výše honoráře. Mediátor v této fázi získává první informace o sporu.

Při zahájení mediace dochází k prvnímu setkání všech účastníků s mediátorem, k představení, oslovení a vymezení konfliktu, který je předmětem jednání. Mediátor vysvětluje účastníkům sporu postup mediace, základní pravidla a představí svou roli – tedy úlohu mediátora.

Získání informací

Mediátor předává slovo jednotlivým stranám a jejich právním zástupcům a naslouchá jim, shromažďuje informace a snaží se pochopit to, jak strany situaci vidí.

Je důležité, aby účastníci sporu seznámily mediátora s jejich zájmy a potřebami, které musí být naplněny, aby mohlo dojít k dohodě.

Porozumění zájmům

Aby došlo k porozumění zájmům, tak je zapotřebí, aby sporné strany naslouchaly jedna druhé. Mediátor napomáhá stranám vzájemně se pochopit.

Důležité je, aby mezi stranami docházelo k aktivnímu naslouchání, a aby strany měly zájem dosáhnout porozumění.

Hledání řešení

Mediátor napomáhá hledat vhodná řešení pomocí identifikovaných zájmů a potřeb klientů. Klienti se snaží společně nalézt vhodná řešení sporu.

Vytváření a sepsání dohody

Strany musí dospět k výběru oboustranně přijatelných řešení. Je důležité formulovat jednotlivé body dohody. Mediátor sepíše dohodu, která bude obsahovat podpisy obou účastníků.

Tato dohoda může mít různou podobu: nejčastěji se setkáme s písemnou dohodou, ale setkáme se i s ústní dohodou.

Závěrečné slovo

V této poslední fázi mediace mediátor shrne celý proces mediace a vyzdvihne dosažené výsledky procesu.

3 Legislativní zakotvení mediace v České republice

Cílem této kapitoly je vymezit základy právní úpravy, které dopadají na předmět této práce a uvést základní právní vztahy, které jsou v mediaci přítomny. Kupříkladu práva a povinnosti mediátora, soudů, či OSPODU.

3.1 Právní úprava rodinné mediace

Počátek pozornosti o mediaci v České republice nastal začátkem devadesátých let minulého století.

Mediace je upravena v zákonně č. 202/2012 Sb. o mediaci a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o mediaci“) a v prováděcím předpisu – vyhlášce Ministerstva spravedlnosti ČR č. 277/2012/Sb., o zkouškách a odměně mediátora. Na mediaci se však vztahují i některé další právní předpisy, zejména pak zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád občanský zákoník, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí atp.

Zákon o mediaci upravuje výkon a účinky mediace prováděné zapsanými mediátory (dále jen „mediátor“). Rodinnou mediací se podle tohoto zákona rozumí mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů. Zákon dále definuje podmínky zahájení mediace a ukončení mediace. Zákon v ustanovení § 7 určuje formální a obsahové požadavky na mediační dohodu jako výsledek celého mediačního procesu.

Z obsahových náležitostí dohody je především podstatné zachycení dohody stran a vyřešení konfliktu. V této dohodě je určitě vhodné uvést nejenom vzájemná dohodnutá práva a povinnosti stran, ale také, jaké nároky jsou touto dohodou vypořádány, případně v jakém rozsahu atp., tímto by mělo být předcházeno případným budoucím sporům. (Grygar, 2014, s. 42-43) Zákon v dalších ustanoveních upravuje podmínky výkonu činnosti mediátora – požadavek nestrannosti, osobního výkonu mediace, nezávislosti, poskytování mediace s náležitou odbornou péčí, mlčenlivost mediátora je potom samozřejmostí upravenou v ustanovení § 9.

Zákon v dalších ustanoveních upravuje podmínky vzniku oprávnění mediátora, dohled nad výkonem mediace, správní delikty na úseku mediace atd.

Občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“), se dotýká mediace hned v několika ustanoveních. V rámci ustanovení § 99 je zakotvena možnost předsedy senátu upozornit účastníky na možnost využití mediace podle zákona o mediaci, nebo

sociálního poradenství dle zákona o sociálních službách. Mediační dohodu potom soud schvaluje. Je tedy zřejmé, že i právní úprava soudního procesu se pokouší mediaci zapojit jako jeden ze způsobů řešení konfliktů.

3.2 Orgán sociálně právní ochrany dětí

Orgán sociálně právní ochrany dětí v obcích s rozšířenou působností je státním orgánem péče o dítě a rodinu v České republice.

Povinnosti a práva sociálně-právní ochrany dětí jsou vyjádřena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů. Mezi tyto povinnosti sociálně právní ochrany dětí patří zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání a dále zajistit i ochranu dítěte před tělesným či duševním násilím, zanedbáváním a zneužíváním. Mezi hlavní principy právní úpravy sociálně-právní ochrany dětí se řadí:

- předním hlediskem poskytování této služby je nejlepší zájem dítěte, jeho prospěch a blaho,
- sociálně-právní ochrana je poskytována všem nezletilým dětem bez rozdílu mladším 18 let, pokud zletilosti nenabýly dříve,
- je poskytována bezplatně,
- stát je odpovědný za ochranu dětí,
- řídí se principem preventivního působení na rodinné vztahy, jsou-li zasaženy tak, že přichází v úvahu působení veřejné moci,
- ochrana dětí před sociálně patologickými jevy (tj. prevence rizikového vývoje dětí a minimalizace důsledků těchto jevů),
- cílem sociálně právní ochrany je též sanace rodiny.⁶

Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají mnoho funkcí, které se vztahují k nezletilým dětem. S těmito dětmi pracují kolizní opatrovníci, kteří bývají ustanovení při všech soudních jednání ve věcech nezletilého dítěte. Kolizní opatrovníci navrhují soudu opatření na zbavení rodičovské zodpovědnosti, navrhují výchovné opatření, prošetřují oznámení ve věci týrání a zneužívání dítěte, prošetřují špatnou péči o dítě

⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí, Principy právní úpravy sociálně-právní ochrany dětí [online]. [cit. 8.2.2017] Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/14319>

ze strany rodičů, navrhují soudu nařízení ústavní výchovy a případně také nařízení předběžného opatření, sledují výkon ústavní a ochranné výchovy, účastní se soudního jednání o nezletilé dítě a o tyto nezletilé děti se také starají a mají ještě mnoho dalších povinností.

Nejzávažnějším a bohužel i stále aktuálním tématem v naší společnosti je syndrom CAN. Tento pojem je dle Hudecové definován jako syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte. (Kraus, Hroncová a kol., 2010, s. 243) Matoušek rozlišuje čtyři typy poškozování dětí:

- tělesné týrání,
- sexuální zneužívání,
- zanedbávání,
- emoční (psychické) týrání. (Matoušek, a spol., 2010, s. 27)

V případě, že bude Policie ČR upozorněna na některý shora uvedený případ, tak je nucena kontaktovat příslušný OSPOD. V takovém případě je na sociálním pracovníkovi, jak bude dále postupovat, zda dítě v rodině nechá, nebo zda ho umístí mimo rodinu. Jestliže dojde k tomu, že sociální pracovník usoudí, že dítě nemůže být dále v rodině a není jiná blízká osoba, která by se mohla ujmout v péči o dítě, musí být umístěno buď na přechodnou dobu do pěstounské péče, nebo do zařízení pro děti, které vyžadují okamžitou pomoc, anebo do ústavní péče.

3.3 Úloha sociálního pracovníka

Sociální pracovníci hrají hlavní úlohu v nejúspěšnější pomoci při práci s rodiči, kteří se ocitli v různých fázích konfliktu a při práci s ohroženými dětmi. Při této pomoci sociální pracovník vystupuje v roli poradce či terapeuta klienta. Sociální pracovníci dohlíží a kontrolují dodržování určitých domluvených postupů a pravidel s klienty. Další rolí sociálního pracovníka je zprostředkování služeb, kdy klientovi napomáhá získat kontakt na různé zdroje sociální pomoci. Sociální pracovník na oddělení sociálně-právní ochrany dětí pracuje s rodinami a musí rozhodovat a vybírat různá řešení.

Většina těchto rodin řeší úpravu poměrů, případně úpravu styku, svých nezletilých dětí, a to v souvislosti s ukončením partnerského či manželského vztahu. U malého procenta rodin se můžeme setkat s konfliktem mezi partnery tak intenzivním, že je nutno tento spor řešit pouze s pomocí odborníka. Sociální pracovník orgánu sociálně-

právní ochrany dětí má vymezené pravomoci, díky kterým má možnost působit na rodiče a pomoci jim, aby svůj spor vyřešili smírně, a to za pomoci odborníka. Takovým odborníkem může být například mediátor.

Mezi hlavní předpoklady dobrého výkonu této činnosti patří profesní odbornost a morální předpoklady.

Sociální práce a mediace jsou spojeny prostředkem sociální prevence, výcvikem sociálních pracovníků v základních mediačních dovednostech, pojmání mediace jako metody sociální práce a jednoho z hlavních spojení uplatnění sociální práce v justici, kde je mediace jednou z hlavních forem intervence sociálního pracovníka. (Holá, 2003, s. 147)

Shrnutí teoretické části

Konflikt je ve své podstatě střetem rozdílných názorů, potřeb či postojů. V dnešní době přibývá konfliktních situací v rodině a současná společnost hledá stále další možnosti, jak tyto konflikty řešit. Konflikty se nevyhýbají ani rodinám, naopak rodinné konflikty tvoří velkou část praxe soudních i správních orgánů. Mediace je novodobým způsobem (pokusem), jak řešit různé typy konfliktů včetně těch rodinných. Mediace se na základě znalostí potřeb zúčastněných stran pokouší najít kompromisní řešení, které bude vyhovovat všem zúčastněným stranám.

V rámci rodiny mohou být konflikty řešeny v rodinné mediaci, která se zabývá nejen otázkou rozvodových sporů (rozvodová mediace), ale i dalších sporů v rámci rodiny např.: péče o děti, či vypořádání společného jmění, ale také předcházení vážnějším rodinným sporům, a právě případným rozpadům rodin. Podstatná na mediaci je především ta skutečnost, že mediace je dobrovolná, její jednání je založeno na důvěrnosti a výsledkem by měla být vždy dohoda, nikoliv vítězství jedné strany a porážka druhé.

Legislativně je pak mediace zakotvena v zákoně č. 202/2012 Sb. o mediaci a o změně některých zákonů a dále potom v rámci zákona č. 99/1963 Sb. občanského soudního řádu. Právě občanský soudní řád umožňuje soudům odkázat účastníky případného rozvodového řízení na mediátora. Výsledek mediace – mediační dohoda je pak v rámci rozvodového soudního řízení schvalována. Nicméně úkolem mediátorů není jen a pouze vytvořit mezi manželi dohodu, na jejímž základě bude manželství, pokud možno co nejpokojněji rozvedeno, ale působit již před vznikem konfliktu v rodině a pokusit se zabránit rozpadu manželství. V rámci rozvodových sporů je potom zcela zásadní zájem dětí a jejich ochrana před sociálně patologickými důsledky konfliktů v rodině, které mohou vážně ohrozit vývoj dítěte. Nejdůležitějším a hlavním orgánem v působnosti ochrany zájmu dětí je Orgán sociálně právní ochrany dětí, jehož úkolem je především zajistit co nejvyšší možnou ochranu zájmů dítěte s ohledem na jeho vývoj. Právě Orgán sociálně právní ochrany dětí je velmi vhodnou sondou do rodinné mediace.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Metodika výzkumného šetření

4.1 Metody výzkumu

V této kapitole nejprve definuji hlavní cíl bakalářské práce a dílčí cíle mého výzkumného šetření. K získání potřebných dat využiji kvalitativní výzkum a vymezím ho. Dále definuji jednotlivé výzkumné metody a výzkumné techniky. Vyhotovím transformační tabulku a učiním transformaci dílčích výzkumných cílů do tazatelských otázek, které uvedu v tabulce. Na závěr vyhodnotím získané údaje od pracovníků OSPOD.

4.2 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají praxi rodinné mediace. K získání potřebných informací bylo zapotřebí stanovit výzkumné cíle. Za účelem dosažení výzkumných cílů jsem stanovila tyto dílčí cíle bakalářské práce:

Dílčí cíl 1: Zjistit, jak je využívána rodinná mediace jako způsob řešení rodinných sporů z pohledu pracovníků OSPOD.

Dílčí cíl 2: Zjistit, jak pracovníci OSPOD hodnotí dopady mediace v rámci řešení rodinných (rozvodových) sporů.

Dílčí cíl 3: Zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají činnost soudů v rámci rodinných (rozvodových) soudních sporů ve vztahu k mediaci.

4.3 Transformační tabulka

Transformační tabulka udává transformaci dílčích cílů do tazatelských otázek.

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Dílčí cíle	Výzkumná technika	Tazatelské otázky
Dílčí cíl 1: Zjistit, jak je využívána rodinná mediace jako způsob řešení rodinných sporů z pohledu pracovníků OSPOD.	Polostrukturovaný rozhovor	Tazatelská otázka 1: Jaký je zájem o mediaci ze strany rozpadajících se rodin nebo u rodin řešících jiné typy konfliktů?
		Tazatelská otázka 2: Jakým způsobem byste popsala spolupráci mezi Vámi tedy pracovníky OSPODU a mezi mediátory?
		Tazatelská otázka 3: Spatřujete budoucnost mediace jako prostředku k řešení rodinných (rozvodových) sporů?
Dílčí cíl 2: Zjistit, jak pracovníci OSPOD hodnotí dopady mediace v rámci řešení rodinných (rozvodových) sporů.	Polostrukturovaný rozhovor	Tazatelská otázka 1: V čem spatřujete výhody a nevýhody mediace pro řešení rodinných (rozvodových) sporů?
		Tazatelská otázka 2: Jsou v mediaci zohledněny zájmy dětí, jaký je Váš názor?

		<p>Tazatelská otázka 3: Můžete vyjádřit (pokud je to možné), který z možných způsobů rodinných (rozvodových) sporů dosahuje lepších výsledků? Mediace x soud</p> <p>Tazatelská otázka 4: Máte nějakou zpětnou vazbu od klientů nebo mediátorů, jak byla mediace úspěšná? Případně jakou?</p>
<p>Dílčí cíl 3: Zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají činnost soudů v rámci rodinných (rozvodových) soudních sporů ve vztahu k mediaci. (Zjistit, zda jsou účastníci rozvodových soudních sporů odkazováni na setkání s mediátorem.)</p>	<p>Polostrukturovaný rozhovor</p>	<p>Tazatelská otázka 1: Jaké povědomí mají podle vás soudy o rodinné mediaci?</p> <p>Tazatelská otázka 2: Setkáváte se s iniciativou soudů v rozvodových věcech – odkaz na setkání s mediátorem?</p>

Pramen: vlastní zpracování, 2017

4.4 Kvalitativní výzkum

K získání potřebných dat bude využita strategie kvalitativního výzkumu. Obecná definice tohoto výzkumu stanovuje, že se jedná o proces nalézání porozumění, který je založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. (Hendl, 2016, s. 46) Negativní definici kvalitativního

výzkumu podali Glaser a Corbinová, kteří ho označují za výzkum, který nevyužívá statistických metod a jiných způsobů kvantifikace. (Hendl, 2016, s. 45)

Kvalitativní výzkumná strategie se vyznačuje zejména delším a intenzivnějším kontaktem se zkoumaným prostředím a zachycuje složitost každodenního života. Cílem tohoto výzkumu je porozumět zkoumaným jevům.

Mezi přednosti kvalitativního výzkumu patří především získávání podrobného popisu a vzhledu při zkoumání jedince, skupiny, událostí, fenoménu, zkoumá fenomén v přirozeném prostředí, umožňuje navrhovat procesy, umožňuje navrhnout teorie, dobře reaguje na místní situace a podmínky, hledá lokální příčinné souvislosti, pomáhá při počáteční exploraci fenoménů. (Hendl, 2016, s. 48)

Mezi nevýhody kvalitativního výzkumu patří zejména že, získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí, dále je těžké provádět kvantitativní predikce, je obtížnější testovat hypotézy a teorie, analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy, výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi. (Hendl, 2016, s. 48)

Důvodem volby kvalitativní výzkumné strategie byl především požadavek na hlubší porozumění výpovědím respondentům a získání podrobnějších informací.

4.5 Etika a rizika výzkumu

Mezi velká rizika této výzkumné strategie patří především nebezpečí zkreslení podávaných informací, dále možnost ovlivnění respondentů osobou tazatele, či rozdílné názory a postoje jednotlivých respondentů, a také odlišná situace v této oblasti v daných lokalitách. V rámci rozhovorů se sociálními pracovníci jsem se pokoušela pokládat dotazy nestranně a nezaujatě a především nepředestírat, jak na ně má být odpovězeno, tedy nepokládat tzv. sugestivní otázky. Také jsem se pokoušela získat důvěru respondentek, jelikož jsem zpočátku pozorovala obavy z případného zveřejnění některých názorů. V rámci zajištění anonymizace jsem v rámci poznámek k rozhovorům neuváděla jména, ani funkce jednotlivých respondentek, jakož i jejich pracoviště.

4.6 Výzkumné metody

Při výzkumném šetření bude využita metoda analýzy a indukce a metoda polostrukturovaného rozhovoru. Metoda analýzy nám rozkládá celek na jednotlivé a

jednodušší části, které mohou být dále zkoumány, tzn., že se v rozboru výzkumných otázek zaměřím na zkoumání jednotlivých částí odpovědí a budu hledat podněty, které určitým způsobem spojují všechna tvrzení. Při každé analýze provádíme průzkumové a objevující se aktivity. Opakem analýzy je syntéza. Při této metodě dochází ke zkoumání jednotlivých prvků a ty jsou pak spojovány do celků. Indukce vychází z jednotlivého poznatku k obecnějšímu závěru. Při induktivním výzkumu nejprve sbíráme data a poté z nich vyvodíme teoretické závěry. (Hendl, 2016, s. 32-33)

Jako techniku sběru dat v kvalitativním výzkumu zvolím metodu polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, které ponechávají dotazovaným volbu, jakým způsobem k nim přistoupí. Výzkumník vytváří při využití polostrukturovaného rozhovoru otázky, na které budou poté respondenti při rozhovoru odpovídat a tyto otázky nejsou pevně strukturovány a může být změněno jejich pořadí. K základním otázkám je možno doplnit i otázky doplňující a také otázky zcela nové. (Miovský, 2006, s. 159)

Během samostatného rozhovoru budou vybraným respondentům kladeny otevřené otázky, doplňující a upřesňující otázky k dosažení komplexních informací v místě jejich pracoviště. Tyto rozhovory budou zaznamenány pomocí diktafonu a následně budou přepsány do písemné podoby. Na začátku rozhovoru se vždy respondenta dotáží, zda souhlasí s nahráváním informací na diktafon k přesnému zpracování sbíraných dat a bude mu sděleno, že tento rozhovor bude anonymní a nebudu zmiňovat ani jeho pracoviště. Nahrávky budou poté doslovně přepsány, vytvořím z nich analýzu dat a shrnu odpovědi na jednotlivé otázky. V závěru výzkumu budou interpretovány konečné výsledky.

4.7 Soubor respondentů

V kvalitativním výzkumu se jedná o vybrané respondenty, kteří mají určité zkušenosti a vzdělání. (Gavora, 2000, s. 144) Za respondenty jsem si vybrala pracovníky a pracovnice OSPOD, jelikož je považuji za velmi vhodný zdroj svého výzkumu. Kritériem pro výběr jednotlivých sociálních pracovníků byla především větší délka praxe, pracoviště v daném regionu, a také pracovní pozice, kdy se se zkoumanou problematikou mohou setkávat v každodenně, nikoliv zřídka.

Pro potřeby kvalitativního výzkumu jsem oslovila sedm sociálních pracovníků OSPOD. Tyto pracovnice mají příležitost informovat rodiče o možnosti využití rodinné mediace v České republice a napomoci jim k prvnímu kontaktu s mediátorem.

5 Analýza a interpretace výsledků

V této kapitole se budu zabývat vyhodnocením získaných dat díky rozhovorům se sociálními pracovníci. Sociální pracovníci (celkem sedm) mi zodpověděly tazatelské otázky, které byly sestaveny k výzkumnému šetření. V rámci této kapitoly budou odpovědi sociálních pracovníků interpretovány a budou na jejich základě učiněny dílčí závěry. Cílem této kapitoly tedy bude dosažení hlavního výzkumného cíle a dílčích výzkumných cílů. Pro přehlednost jsou jednotlivé sociální pracovníci v rámci citací označeny R1-R7.

5.1 Interpretace dílčího cíle 1:

Zjistit, jak je využívána rodinná mediace jako způsob řešení rodinných sporů z pohledu pracovníků OSPOD.

Tazatelská otázka 1:

Jaký je zájem o mediaci ze strany rozpadajících se rodin nebo u rodin řešících jiné typy konfliktů?

Na základě výzkumného šetření lze uvést, že mediace jako způsob řešení rodinných sporů je využívána v poměrně značné míře.⁷ Nicméně většina sociálních pracovníků uvedla, že podstatou využívání mediace jako způsobu řešení sporů v rodině je především zájem partnerů a to obou. Sociální pracovníci se setkávají často se situací, kdy snaha řešit rodinný spor a též i snaha využít služeb mediace je dána pouze u jednoho z partnerů, u druhého již nikoliv. Pokud je zájem o mediaci pouze jednostranný je otázkou, zda má řešení sporu za pomoci mediace význam. Některé sociální pracovníci taktéž uváděly, že v těch rodinách, které zájem o mediaci projevují, nejsou spory natolik závažné, aby byly řešeny OSPODEM. Rodiny, kde již OSPOD řeší závažnější konflikty, většinou zájem o mediaci nemají.

Sociální pracovníci R6 uvedla: *„Zájem je dle mého názoru poměrně velký, záleží na informovanosti lidí a ochotě obou partnerů. Dle mého názoru*

⁷ K výzkumu byla provedena i konzultace s mediačním centrem Olomouc a zapsanými mediátory v Královéhradeckém kraji, kdy všichni dotazovaní uvedli, že mají velké množství případů a čekací doba na jednání s mediátorem přesahuje většinou dobu dvou týdnů.

hraje hlavní roli mediátor, který napomáhá rozhádaným stranám vyřešit jejich spor, vytváří jim vhodný prostor ke komunikaci a napomáhá jim k hledání vhodného řešení sporu.

Pokud má však, ale o mediaci zájem pouze jeden z rodičů a ten druhý si o tomto mimosoudním řešení sporů myslí, že je pro ně mediace zbytečná, jelikož se jich žádné problémy netýkají a tím pádem tuto službu ani nepotřebují, tak si myslím, že je dobré do mediace nevstupovat. V takovém případě by podle mého názoru mediace nebyla totiž úspěšná a v závěru by nedospělo k přijetí dohody.“

Tazatelská otázka 2:

Jakým způsobem byste popsala spolupráci mezi Vámi tedy pracovníky OSPODU a mezi mediátory?

Spolupráce mezi mediátory a sociálními pracovníky OSPODU byla těmito pracovníky v drtivé většině hodnocena velmi pozitivně. Předmětem spolupráce dle sociálních pracovníků není pouze odkazování na možnost řešení rodinných sporů za pomoci mediace, ale též vzájemné sdílení vhodných a přípustných informací mezi těmito subjekty, jakož i nastavování pravidel v zájmu dítěte.

Pokud bych měla odpovědi sociálních pracovníků na tuto otázku generalizovat, uvádím, že sociální pracovníci vnímají mediátory jako kolegy, kteří jsou schopni jim poskytnout mnoho významných informací a napomoci při řešení jejich úkolů. Zároveň vnímají mediátory velmi pozitivně vzhledem k tomu, že tito se snaží o dosažení dohody mezi stranami sporu, což ve velké většině úspěšných případů vede k usnadnění komunikace s klienty i mezi nimi navzájem do budoucna.

Sociální pracovníce R7 uvedla k otázce:

„Spolupráci mezi pracovníky OSPOD a mezi mediátory hodnotím jako dobrou. Vždy záleží na konkrétním pracovníkovi a daném případě. Nikdy jsem se zatím ale nesešla vyloženě s neochotou.“

Tazatelská otázka 3:

Spatřujete budoucnost mediace jako prostředku k řešení rodinných (rozvodových) sporů?

Sociální pracovníce se v značné míře odpovědí shodly na tom, že budoucnost rodinné mediace jako prostředku k řešení rodinných sporů je určována především samotným zájmem rodiny a dána mírou spolupráce. Co se týče možností rozvoje mediace v této oblasti do budoucna, vyjadřovaly sociální pracovníce spíše skeptická stanoviska, vzhledem k tomu, že veřejnost má již možnost k mediaci přistoupit, nicméně její větší rozvoj je omezován neochotou zúčastněných stran řešit spory konstruktivně.

Tři odpovědi zde cituji:

„Ano spatřuju, ale pouze pokud má rodina zájem spolupracovat a má zájem řešit svoje konflikty.“ (sociální pracovníce R5)

„Já osobně spatřuji budoucnost rodinné mediace jen částečně. Vždycky hrozně záleží na jednotlivém případě a na ochotě účastníků. Myslím, že pro mediaci je důležité, aby o ni měli zájem oba dva rozhádaní.“ (sociální pracovníce R3)

„Soudy jsou v dnešní době značně přetížené a mediace může být rychlejší a především příjemnější. Také si myslím, že soudy většinou neřeší usmíření a život rodičů do budoucna, mediace však ano, nebo se o to alespoň pokouší.“ (sociální pracovníce R4)

Shrnutí dílčího výzkumného cíle 1:

Dílčím výzkumným cílem 1 bylo: *Zjistit, jak je využívána rodinná mediace jako způsob řešení rodinných sporů z pohledu pracovníků OSPOD.*

Na základě provedeného výzkumu, který byl shrnut ve výše uvedených odstavcích lze říci, že rodinná mediace je v České republice hojně využívána a zájem o ni je poměrně značný. Nicméně musím doplnit, že základním předpokladem pro řešení rodinného sporu mediací je zájem obou partnerů o tento způsob řešení. Na tomto je i postavena jedna ze základních zásad mediace – dobrovolnost. Budoucnost mediace je tedy dána především zájmem rodin o její využití. Jsem toho názoru, že v budoucnu pravděpodobně nenastane žádný masivní boom mediačního řešení rodinných sporů,

ale že počet klientů vyhledávajících tento způsob řešení sporů, bude vesměs konstantní.

5.2 Interpretace dílčího cíle 2:

Zjistit, jak pracovníci OSPOD hodnotí dopady mediace v rámci řešení rodinných (rozdovových) sporů?

Tazatelská otázka 1:

V čem spatřujete výhody a nevýhody mediace pro řešení rodinných (rozdovových) sporů?

Sociální pracovnice vidí výhody mediace především v možnosti dosažení kompromisu za účasti pracovníka, který je schopen jednání korigovat a zajistit jednání, které bude konstruktivní a pokud možno prosté vyhrocených emocí, které mohou možné dohodě bránit. Zároveň je mediátor schopen názor a požadavek druhé strany vysvětlit v jiné formě a odborně jej interpretovat – obhájit, aniž by byl okamžitě zavrhnut. Jako nevýhodu mediace uváděly vesměs sociální pracovnice nedostatek zapsaných mediátorů a některé také finanční náročnost, respektive způsob hrazení služeb. Co bylo však sociálními pracovníci označováno za největší výhodu mediace je ta skutečnost, že míra dodržování dohody je vyšší než autoritativního rozhodnutí soudu.

„Mezi výhody zařazuji – možnost dospět k řešení a kompromisu za doprovodu pracovníka, který mediaci vede a koriguje účastníky, aby bylo možno jednat konstruktivně a bez zbytečných projevů emocí, které např. mohou jednání rodičů a dohodě bránit. Odborník rovněž každému z rodičů dokáže odborně interpretovat názor toho druhého, či obavy, aby nebyly ihned zavrhnuty.

Někdy je přímá konfrontace účastníků naopak nevýhodou, další nevýhodu vidím v náročnosti na čas (účelná mediace vyžaduje většinou více setkání). Nevýhodu také vidím v tom směru, že ne vždy je k tomuto druhu spolupráce nakloněna celá rodina, ve většině případů, je dle mého názoru ke spolupráci nakloněn pouze jeden z rodičů, jak už jsem zmiňovala dříve.“ (sociální pracovnice R6)

Tazatelská otázka 2:

Jsou v mediaci zohledněny zájmy dětí, jaký je Váš názor?

Odpovědnost za ochranu zájmů dítěte leží především na OSPODU, nicméně v rámci výzkumu bylo často uváděno, že zájmy dítěte by měly být zásadně v mediaci zohledněny a často tomu tak je. Na tomto také staví OSPOD vhodnost spolupráce s mediátory (jak bylo uvedeno výše) tedy nastavování pravidel a požadavků na ochranu zájmů dítěte. Jedno ze základních zásad rodinného práva je dodržování zájmů dítěte a postavení tohoto zájmu na první místo. Sociální pracovníce se shodly (celkem 4), že zájmy dítěte musí být na prvním místě i v rámci řešení rodinných sporů v rámci rodinné mediace.

„Zájmy dítěte často bývají předmětem mediace“. (sociální pracovníce R7)

„Jsem toho názoru, že žádný z mediátorů by neschválil dohodu, která by odporovala zájmům dítěte.“ (sociální pracovníce R5)

Tazatelská otázka 3:

Můžete vyjádřit (pokud je to možné), který z možných způsobů rodinných (rozvodových) sporů dosahuje lepších výsledků? Mediace x soud

Na základě provedeného výzkumu jsem došla k závěru, že sociální pracovníce OSPOD vnímají vzájemnou efektivitu těchto dvou způsobů řešení rodinných (rozvodových) sporů tak, že pokud již je zájem o řešení za pomoci mediace, ta dosáhne ve většině případů lepších výsledků – kompromisu, dohody. Důvodem pro toto je především alespoň minimální zájem rodičů na dohodě. Dále potom různé psychologické techniky, které mediátoři užívají, čímž se pokoušejí vést jednání bez vyhrocených emocí. Pokud není zájem a strany řeší rodinný (rozvodový spor) před soudem, což je častější, tak se pracovníce OSPOD setkávají spíše s autoritativními rozhodnutími soudu, které některá ze stran vnímá často velmi negativně, a jejich respektování je většinou u jedné ze stran velice problematické. Dále jsem došla k závěru, že soud většinou samotný spor (jeho jádro) nevyřeší, ale pouze se snaží řešit jeho následky na rozdíl od mediace.

„Pokud se nejedná o smluvený rozvod, soudní řízení se většinou zvrtné ve vleklý a nepřijemný spor a jeho výsledek vždy jeden z manželů vnímá jako prohru.“ (sociální pracovnice R5)

Tazatelská otázka 4:

Máte nějakou zpětnou vazbu od klientů nebo mediátorů, jak byla mediace úspěšná?

Případně jakou?

Zajímavou odpověď jsem obdržela od jedné ze sociálních pracovnic (sociální pracovnice R2), která uvedla:

„Stává se, že jeden z rodičů byl s mediací spokojen a klidně by do ní šel znovu a druhý spokojen nebyl, má například pocit, že „nevyhrál“, i když samozřejmě o „vítězství“ mezi rodiči nejde.“ (sociální pracovnice R2)

Takové případy jsou dle mého názoru příkladem toho, kdy není cíle mediace zcela dosaženo a bohužel strany sporu odchází od mediátora s rozdílnými názory na řešení sporu. Další ze sociálních pracovnic uvedla:

„Často se setkávám se situací, kdy i přes snahu mediátora a přijaté řešení, se konfliktní situace v rodině vrací do stejných kolejí.“ (sociální pracovnice R7)

Nicméně zpětná vazba je sociálními pracovníci vnímána jako cenný nástroj pro další práci s rodinnou. Díky této zpětné vazbě mohou sociální pracovnice dále s rodinnou pracovat a pokusit se spory v ní urovnat.

Shrnutí dílčího výzkumného cíle 2:

Dílčím výzkumným cílem 2 bylo: *Zjistit, jak pracovníci OSPOD hodnotí dopady mediace v rámci řešení rodinných (rozvodových) sporů.*

Na základě provedeného výzkumu nelze jednoznačně určit dopady mediace na řešení rodinných sporů. Avšak pokud se již stany rozhodnout pro řešení sporu prostřednictvím mediace, jsou její dopady převážně pozitivní.

5.3 Interpretace dílčího cíle 3:

Zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají činnost soudů v rámci rodinných (rozvodových) soudních sporů ve vztahu k mediaci? (Zjistit, zda jsou účastníci rozvodových soudních sporů odkazováni na setkání s mediátorem?)

Tazatelská otázka 1:

Jaké povědomí mají podle Vás soudy o rodinné mediaci?

Povědomí soudů o možnostech mediace je dle sociálních pracovníků dobré. Soudy využívají různé možnosti, přizpůsobení průběhu soudního řízení k využití mediace kupříkladu odročení, přerušování soudního jednání za účelem pokusu o sjednání mediační dohody. Nicméně soudy též, i když ne tak často využívají možnosti setkání s mediátorem nařídít. Z odpovědí sociálních pracovníků též vyplynulo, že velmi záleží na osobě soudce, tedy konkrétní názor soudce na rodinnou (rozvodovou) mediaci a s tím spojený možný postup řízení.

„Soudci o mediaci většinou vědí, nicméně na ní mají negativní názor a ignorují její možnosti.“ (sociální pracovníce R1)

„Podle mého názoru mají soudy o rodinné mediaci dobré povědomí a také využívají možnosti rodině nařídít setkání s mediátorem. Pokud vidí vůli na straně účastníků se mediace zúčastnit, jsou ochotni tomu přizpůsobit průběh soudního řízení.“ (sociální pracovníce R6)

Tazatelská otázka 2:

Setkáváte se s iniciativou soudů v rozvodových věcech – odkaz na setkání s mediátorem?

V rámci jednání soudu ve věci úpravy péče soudu o nezletilé dítě se s odkazem na setkání s mediátorem OSPOD setkává. Co se týče rozvodových řízení, není toto sociálním pracovnícům vesměs známo z důvodu neúčasti OSPODU u těchto řízení.

„Myslím si, že pokud soudce sám vycítí naději na řešení sporu za pomoci mediace, upozorní na něj. Záleží, ale na jednotlivé osobě soudce.“ (sociální pracovníce R3)

Shrnutí dílčího výzkumného cíle 3:

Dílčím výzkumným cílem 3 bylo: *Zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají činnost soudů v rámci rodinných (rozvodových) soudních sporů ve vztahu k mediaci. (Zjistit, zda jsou účastníci rozvodových soudních sporů odkazováni na setkání s mediátorem?).*

Činnost soudů (spolupráce) v rámci rodinných sporů ve vztahu k mediaci lze na základě provedeného výzkumu považovat za velmi dobrou. Soudy odkazují na mediaci a snaží se dát účastníkům řízení možnost mediaci využít kupříkladu za pomoci procesních úprav řízení (přerušování, odročování). Co však považuji za nevhodné, je nařízení setkání s mediátorem ze strany soudu. I přes to, že to zákon umožňuje, odporuji dle mého názoru tato úprava zásadě dobrovolnosti mediaci.

6 Závěrečné shrnutí praktické části

Praktická část byla vytvořena na základě provedených rozhovorů se sociálními pracovníci OSPOD. V rámci těchto rozhovorů bylo sociálním pracovnícům předloženo celkem 9 otázek, na základě, kterých mělo být dosaženo dílčích cílů.

Na základě provedeného výzkumu jsem došla k následujícím závěrům.

Co se týče dílčího cíle č. 1 tedy pokusit se zjistit, jak je využívána rodinná mediace v praxi, docházím k závěru, že mediace je vcelku běžným způsobem řešení rodinných sporů. Omezení většího rozšíření užívání mediace k řešení rodinných sporů však vidím především v množství zapsaných mediátorů, finanční nákladnosti, a především ochotě a vůli zúčastněných stran se domluvit.

Dílčí cíl č. 2 se zabýval zjištěním, jak pracovníci OSPOD hodnotí dopady mediace v rámci řešení rodinných (rozvodových) sporů. Tedy, zda mediace je schopna ovlivnit ať pozitivně, či negativně rodinný (rozvodový) spor. Na základě provedených rozhovorů a provedených závěrů uvádím, že dopady mediace v rámci řešení rodinných (rozvodových) sporů nelze určit naprosto jednoznačně.

Nicméně lze však říci, že rodinná mediace, pokud již je k ní v rámci řešení konfliktu v rodině přistoupeno, má ve většině případů vesměs pozitivní dopad. Tímto chápu především zklidnění situace v rodině a v případě rozpadu rodiny klidnější průběh rozvodu a vyrovnání (vypořádání) péče o nezletilé děti. Zájem dítěte je potom jedním ze základních determinantů určujících, jak průběh a výsledek mediace, tak spolupráci OSPODU s mediátory.

Úkolem dílčího cíle č. 3 bylo zjištění, jak pracovníci OSPOD vnímají činnost soudu v rámci rodinných rozvodových sporů, ve vztahu k mediaci, respektive, jak využívají soudy možnosti mediace, které jim platná legislativa umožňuje. V této části výzkumu jsem došla k závěru, že soudy jsou víceméně dostatečně seznámeny s možnostmi mediace a pokud pro to existují podmínky (především zájem zúčastněných stran) je na možnost mediace odkazováno a soudy jsou schopny tomuto přizpůsobit průběh řízení, a to jak řízení rozvodového, tak řízení péče soudu o nezletilé. Jak již bylo uvedeno výše, soudy se snaží v případě existence vhodných podmínek odkázat na možnost schůzky s mediátorem. Co však považuji za nevhodné a znovu to připomínám, je situace, kdy soud setkání s mediátorem nařídí. Dle mého názoru je především na vůli zúčastněných stran, zda možnosti mediace využijí a případný prvek *povinnosti* může vyhlídky na smírné řešení sporu snížit.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají praxi rodinné mediace, její využití, možnosti a výsledky v rámci řešení rodinných sporů. K zajištění cíle práce bylo přistoupeno k provedení výzkumu ve formě rozhovorů se sociálními pracovníci OSPOD, které odpovídaly na předem připravené otázky, jež se týkaly tématu.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají praxi rodinné mediace. Dílčími cíli bakalářské práce bylo zjistit, jak je využívána rodinná mediace jako způsob řešení rodinných sporů z pohledu pracovníků OSPOD, dále zjistit, jak pracovníci OSPOD hodnotí dopady mediace v rámci řešení rodinných (rozvodových) sporů a zjistit, jak pracovníci OSPOD vnímají činnost soudů v rámci rodinných (rozvodových) soudních sporů ve vztahu k mediaci. Pro dosažení výše uvedených cílů byla zvolena výzkumná strategie kvalitativního výzkumu, který byl prováděn metodou polostrukturovaného rozhovoru.

Na základě provedeného výzkumu, který byl popsán v praktické části práce, jsem došla k závěru, že rodinná mediace je v České republice využívána v poměrně velkém měřítku. Je však vhodné uvést, že podstatou účasti na mediaci je zájem obou stran daného sporu řešit problém touto cestou – v tomto se odráží základní zásada mediace – dobrovolnost. Mediace dle mého názoru má pevné místo jako vhodná alternativa řešení rodinných sporů, nicméně její masivní rozvoj je omezen nezájmem některých rodin řešit spory konstruktivně. Dopady mediace na případný výsledek daného rodinného sporu jsou pozitivní. Je však nutné dodržet základní zásady mediace a přijmout takové řešení, které je skutečným kompromisem a žádná ze stran jej nebude vnímat jako svou porážku. Za těchto podmínek mediace dle mého názoru dokáže dosáhnout lepších výsledků než soud. Soudy v rámci řešení rodinných sporů v dnešní době již možnosti mediace využívají a snaží se na její možnost odkazovat a upozorňovat, pokud jsou pro to dány podmínky.

Závěrem výzkumu jsou především zjištěny, že rodinná mediace je v současné době poměrně značně využívána k řešení rodinných sporů, a to jak rozvodových, tak i ostatních. Povědomí rodin o možnostech mediace je v dnešní době dle mého názoru dostatečné, takže neznalost možností řešení sporů za pomoci mediátora není limitujícím faktorem. Co však považuji za limit dnešních rodin, díky kterému nenaroste dle mého názoru v nejbližší době počet rodinných sporů řešených mediací,

je neochota řešit spor touto formou a finanční stránka mediace, kdy klasické soudní řízení je ve své podstatě bezplatné, což se o mediaci nedá říci.

Ve své bakalářské práci jsem došla k závěru, že pokud je již ze strany partnerů ochota řešit rodinný spor za pomoci mediace, dosahuje toto řešení lepších výsledků, a to díky skutečnosti, že řešením – výsledkem mediace není autoritativní rozhodnutí, nýbrž dohoda – jakési kompromisní řešení, které může mediátor před zúčastněnými stranami obhájit a jeho výhody vysvětlit. Za tyto výhody považuji především potencionální vyšší míru dodržování takové dohody zúčastněnými stranami nežli dodržování autoritativního rozhodnutí soudu, se kterým může být jedna strana značně nespokojena a může jej vnímat jako prohru a křivdu. Toto by u výsledku mediace nastat nemělo.

Domnívám se, že cíl, jež byl stanoven na začátku této práce byl dosažen. V práci bylo zjištěno, že mediace je ze strany pracovníků OSPOD vnímána jako vhodný nástroj pro řešení rodinných sporů, nicméně s jistými omezeními, které byly popsány výše a svými nevýhodami, mezi které patří především finanční nákladnost a nedostatečné množství zapsaných mediátorů. Taktéž soudy již v dnešní době pracují s mediací a snaží se jí ve vhodných případech využívat a účastníky řízení na ni odkazovat. Nicméně za vhodnou změnu legislativy do budoucna považuji odebrání pravomoci soudů nařídít setkání s mediátorem a ponechání mediace na bázi dobrovolnosti. Dobrovolnost i přesto, že je jednou ze základních zásad a výhod mediace vnímám zároveň jako její velkou slabinou a překážkou masivnějšího rozvoje.

Domnívám se, že výsledky této práce mohou přispět ke zvýšení informovanosti osob pohybujících se v této problematice a přispět k diskusi na toto téma. Téma rodinné mediace může být bezesporu dále zkoumáno a kupříkladu provedení obdobného výzkumu za přispění soudců, či mediátorů může přinést další pohled na danou problematiku a toto téma zkompletovat.

7 Seznam použité literatury

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 308 str. ISBN 978-80-257-0807-1.

GRYGAR, J. *Zákon o mediaci a související předpisy s komentářem a vzory. Podle stavu k 1. 1. 2014*. Praha: Leges, 2014, s. 42-43.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

HENDRYCH, Dušan a kolektiv. *Právní slovník 3 vydání*. Praha C. H. Beck, 2009, 1481 s. ISBN 978-80-7400-059-1 dostupné na www.beck-online.cz

HOLÁ, Lenka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka, KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-015-4 (str. 107-108)

HOLÁ, Lenka a kolektiv. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013, 17 str. ISBN 978-80-247-4109-3.

HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 44 str. ISBN 978-80-247-3134-6.

HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2003, 147 str. ISBN 80-247-0467-6.

HOLÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014, 109 s. Teoretik. ISBN 978-80-7502-015-4.

HRUŠÁKOVÁ in., HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHÁLOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 4.

KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 142 str. ISBN 978-80-7367-502-8

MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975, Praha: Leges, 2016, s. 4.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4

NAKONEČNÝ, Milan. *Lidské emoce*. Praha: Academia, 2000, 335 s. ISBN 80-200-0763-6.

PLAMÍNEK, Jiří. *Konflikty a vyjednávání: umění vyhrávat, aniž by někdo prohrál*. 3., upr. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2012, 134 s. Poradce pro praxi. ISBN 978-80-247-4485-8.

VETEŠKA, Jaroslav. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 133 str. ISBN 978-80-7478-898-7.

VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998, 325 str. ISBN 80-7178-269-6.

ZÁKON č. 89/2012 Sb. - *Nový občanský zákoník*

ZÁKON č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)

Zahraniční literatura:

ROBERTS, Marian. *Mediation in family disputes: principles of practice*. 3rd ed. Burlington, VT: Ashgate, c2008, 278 s. ISBN 9780754646242.

Internetové zdroje:

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Principy právní úpravy sociálně-právní ochrany dětí [online]. [cit. 8.2.2017] Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/14319>

Mediace Turoňová, Výhody mediace [online]. [cit. 8.2.2017] Dostupné na: <http://www.mediaceturonova.cz/vyhody-mediace>

Seznam použitých zkratk

Občanský soudní řád OSŘ

Orgán sociálně-právní ochrany dětí – OSPOD

Sbírka zákonů – Sb.

Zákon číslo – zák. č.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Příloha

Příloha 1 – výňatek zápisu z rozhovoru se sociální pracovnící R6. Rozhovor byl konaný 13.3.2017, v 9:30 – 10:07

1. Jaký je dle Vás zájem o mediaci ze strany rozpadajících se rodin nebo u rodin řešících jiné typy konfliktů?

Zájem je dle mého názoru poměrně velký, záleží na informovanosti lidí a ochotě obou partnerů. Dle mého názoru hraje hlavní roli mediátor, který napomáhá rozhádaným stranám vyřešit jejich spor, vytváří jim vhodný prostor ke komunikaci a napomáhá jim k hledání vhodného řešení sporu.

Pokud má však, ale o mediaci zájem pouze jeden z rodičů a ten druhý si o tomto mimosoudním řešení sporů myslí, že je pro ně mediace zbytečná, jelikož se jich žádné problémy netýkají a tím pádem tuto službu ani nepotřebují, tak si myslím, že je dobré do mediace nevstupovat. V takovém případě by podle mého názoru mediace nebyla totiž úspěšná a v závěru by nedospělo k přijetí dohody.

2. Jakým způsobem byste popsala spolupráci mezi Vámi tedy pracovníky OSPODU a mezi mediátory?

Spolupráci s mediátory považuji obecně za velmi dobrou. Spolupracujeme především v předávání informací a zajišťování zájmů dítěte. Pro předávání informací je mezi pracovníkem sociálně-právní ochrany dětí a mediátorem důležitá komunikace. Mediátoři nemají problém na žádost OSPOD sdělit potřebné informace a doplnit si potřebné informace. Jediné negativum sledávám v tom, že je mezi žádostí a odpovědí prodleva, mnohdy je totiž nutná urgence.

3. Spatřujete budoucnost mediace jako prostředku k řešení rodinných (rozvodových) sporů?

Je těžké na tuto otázku odpovědět. Budoucnost spatřuji jen částečně, individuálně dle případu a účastníků. Většina lidí totiž nedokáže tomu druhému ustoupit a pevně si stojí za svými názory. Vůbec nevidí, že při neustálých hádkách s partnerem, ubližují svému dítěti, které se pak

díky tomu trápí a mohou u něj vzniknout různé problémy. Tyto problémy jsou zpočátku malé a pokud se tato příčina neodstraní, tak se mohou neustále stupňovat. Nejprve se u dítěte může vyskytovat pocit nechtěnosti, mohou u něj vzniknout problémy ve škole a může to dojít až k problémovému chování.

Na druhou stranu soudní řízení trvá dlouho a neřeší důvod vzniku konfliktu, ale pouze jeho důsledky.

4. V čem spatřujete výhody a nevýhody mediace pro řešení rodinných (rozvodových) sporů?

Mezi výhody zařazuji – možnost dospět k řešení a kompromisu za doprovodu pracovníka, který mediaci vede a koriguje účastníky, aby bylo možno jednat konstruktivně a bez zbytečných projevů emocí, které např. mohou jednání rodičů a dohodě bránit. Odborník rovněž každému z rodičů dokáže odborně interpretovat názor toho druhého, či obavy, aby nebyly ihned zavrhnuty.

Někdy je přímá konfrontace účastníků naopak nevýhodou, další nevýhodu vidím v náročnosti na čas (účelná mediace vyžaduje většinou více setkání). Nevýhodu také vidím v tom směru, že ne vždy je k tomuto druhu spolupráce nakloněna celá rodina, ve většině případů, je dle mého názoru ke spolupráci nakloněn pouze jeden z rodičů, jak už jsem zmiňovala dříve.